

Kinnitatud

Eesti Kirjandusmuuseumi teadus- ja haldusnõukogu
otsusega 10.04.2019 nr 8-1/38

**EESTI KIRJANDUSMUUSEUMI ARENGUKAVA
AASTATEKS 2019–2022**

SISUKORD

I.	Sissejuhatus	2
II.	Missioon	4
III.	Visioon	5
IV.	Põhiväärtused	5
V.	Strateegia alused	6
VI.	Strateegilised eesmärgid	7
VII.	Teadus- ja arendustegevus	8
	Alus- ja rakendusuringute suunad	9
	Koolitused	12
	Teavitustegevus ja populariseerimine	12
VIII.	Personal, juhtimine, finantsmajanduslik tegevus ja ruumiprogramm	13
IX.	Riskid ja arengukava rakendamine	14
	Lisa 1. Eesti Kirjandusmuuseumi IT-arengukava aastateks 2019–2022	16

I. SISSEJUHATUS

Eesti Kirjandusmuuseum (asutatud 1909. a; edaspidi EKM) on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigi teadus- ja arendusasutus, mis ühtlasi täidab ka riigi keskse teadusliku mäluasutuse ülesandeid, hallates olulisi kultuuriloo ja rahvaluule (folkloristika) teaduslikke arhiive ning eesti rahvusteaviku ja vanaraamatu kogusid ning tagades nende strateegilise arendamise, täiendamise, säilimise ja avalikkusele kättesaadavaks tegemise.

EKM on rahvusvaheliselt tuntud humanitaarteaduste keskus ja Eesti-uuringute Tippkeskuse (TK145, 2015–2023) juhtasutus. Tippkeskuses osalevad partneritena oma valdkonna silmapaistvad uurimisrühmad ja teadlased Eesti Keele Instituudist, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiast, Tartu Ülikoolist, Tallinna Tehnikaülikoolist ja Tallinna Ülikoolist.

EKM on Eesti juhtiv rahvusteaduste keskus, mis keskendub eesti rahvusliku kultuuripärandi ja eesti diasporaa, soome-ugri ja ka teiste rahvaste kultuuriloo, kirjanduse ja folkloristika valdkonna uurimisele ning allikmaterjalide kogumisele, säilitamisele ja kättesaadavaks tegemisele.

EKM-is teostatavate teadusuuringute aluseks on kultuuriloo, rahvaluule ja vanaraamatu teaduskollektsioonid ja arhiivid Eesti Kultuuriloolises Arhiivis, Eesti Rahvaluule Arhiivis, folkloristika osakonnas ja Arhiivraamatukogus.

EKM-i tegevust kultuuripärandi kogumisel, säilitamisel, kättesaadavaks tegemisel ja uurimisel toetavad EKM Teaduskirjastus ja haldusosakond, sh IT-valdkonna töörühm, restaureerimislabor, köitekoda, fotolabor ja -studio, fotode, käsikirjade ja trükiste digiteerimislaborid, helistudio, audiovideo digiteerimiskeskus ning asutuse keskne infosüsteem ja digihoidla KIVIKE (**K**irjandusmuuseumi **V**irtuaalne **K**elder).

EKM kogub ja säilitab rahvuslikku kultuuripärandit ja allikmaterjale ning teeb need avalikkusele kättesaadavaks teaduslikult kirjeldatud kultuuripärandi teaduskollektsioonidena, teaduslikult kommenteeritud allikapublikatsioonidena ja avaandmetena andmebaasides. Arhiivides ja arhiivraamatukogus kindlustatakse nende säilimine vastavalt Eesti ja rahvusvahelistele nõuetele ja standarditele.

EKM-is tehtava teadusliku uurimistöö sisuks on rahvusteaduste arendamine, vastavate alus- ja rakendusuringute teostamine ning uurimistulemuste publitseerimine. Uurimistöös kasutatakse digihumanitaaria jt meetodeid.

EKM osaleb Eesti ning rahvusvahelistes teadus- ja arendustegevuse programmides, arendab teadus- ja kultuurialast koostööd kahe- ja mitmepoolsete lepingute alusel nii Eestis kui ka välismaiste partneritega. EKM teeb koostööd eriala-institutsioonidega Eestis ja välismaal ning tugineb tippkeskuse akadeemilisele sünergiale.

EKM tegeleb nii eesti kui teiste etniliste rühmade keele- ja kultuurinähtuste transdistsiplinaarsete uuringutega, mille fookuses on kultuuri- ja kirjandusteadus, elulookirjutus, pärandkultuur ja folkloristika, etnomusikoloogia ja usundilugu ning mis haakuvad raamatuteaduse ja keeleuuringutega.

Lähtuvalt säilituseksemplari seadusest on Arhiivraamatukogus lugejate ja uurijate nõuetekohaseks teenindamiseks loodud kaks autoriseeritud töökohta.

Oma senises tegevuses on EKM järginud senistes arengukavades sõnastatud missiooni, visiooni ja põhiväärtusi. EKM-i põhiväärtused on olnud keskendatud inimestele, teaduskolleksioonidele ja arhiividele, töökeskkonnale ja teabe usaldusväärsusele. Käesolevas arengukavas täpsustatakse EKM-i missioon, visioon ja põhiväärtused.

EKM on täitnud senised strateegilised eesmärgid. EKM-i teaduskolleksioonide täiendamisel lähtutakse dokumendist „Eesti Kirjandusmuuseumi kogumispõhimõtted“. Teadusuuringute tase on tõusnud ning tagatud on kõrgetasemeliste alus- ja rakendusuringute järjepidevus ja interdistsiplinaarne koostöö teiste teadusasutustega. Tänu nende strateegiliste eesmärkide täitmisele tegutseb EKM alates 2015. aastast edukalt juhtpartnerina Eesti-uuringute Tippkeskuses.

EKM on jätkanud vaimse kultuuripärandi kogumist, säilitamist, jäädvustamist ja uurimist ning vahendamist avalikkusele. Jätkunud on järjepidev töö arhiivmaterjalide teadusliku korrastamise ja süstematiseerimisega erialaandmebaasides ning kättesaadavaks tegemisega EKM-i keskses infosüsteemis KIVIKE. Osaletakse mäluasutuste valdkondlike infosüsteemide ja portaalide arendamisel ning sisu loomisel (ESTER, ERB, DEA, DIGAR, ISE, BaltHerNet jmt). Kohapärimuse-alane teave moodustab osa Muinsuskaitseameti hallatavast riiklikust koondandmebaasist. Osana Eesti teaduse infrastruktuuri teekaardi objektist „Eesti e-varamu ja kogude säilitamine“ on loodud koos partneritega e-varamu portaal (<https://www.e-varamu.ee/>), kus on kättesaadav ka infosüsteemi KIVIKE sisu. Tõhustatud on tagatiskoopiate loomist ja

varundamist. Infosüsteem KIVIKE on varundatud ka Tartu Ülikooli serverites, vanema perioodika tagatisfailid on arhiveeritud Eesti Rahvusraamatukogu serverites. Välja on kujundatud digiteerimise kompetentsikeskus. Tänu nende strateegiliste eesmärkide täitmisele osaleb EKM alates 2016. aastast ASTRA programmi projektis „EKM-i arendamine rahvusvahelisel tasemel digihumanitaaria keskuseks“. Alates 2016. aastast on EKM Eesti teaduse teekaardi objekti „Eesti keeleressursside keskus“ konsortsiumi liige eesmärgiga avada oma kultuuriloolised ja rahvaluulealased andmebaasid ka keele uurimiseks. Eesti Keeleressursside Keskuse kaudu on EKM-i kogud liidestatud ka CLARIN ERIC keske võrgustikuga. Jätkub koostöö digitaalsete teenuste osutamisel tuumiktaristu „Eesti e-varamu ja kogude säilitamine“ raames. EKM on juhtiv asutus riikliku tegevuskava „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ täitmisel trükisepärandi valdkonnas.

Täidetud on teadus- ja arendustegevuse eesmärgid. EKM-is täidetakse 2019. aastal kolme institutsionaalset uurimisteemat ning ühte personaalset uurimisteemat.

Täidetud on personali ja juhtimisega seotud eesmärgid. EKM-i finantsmajanduslik olukord on märgatavalt paranenud. Täidetud on asutuse ruumiprogramm, seda eelkõige tänu juurdehitusele ja moodsate hoidlate valmimisele ja sisustamisele EL struktuurifondide kaasabil.

EKM-i arengukava aastateks 2019–2022 määrab EKM-i arengu järgmiseks neljaks aastaks ning toob esile tähtsamad põhisuunad. Arengukava koostamisel on lähtutud eelkõige EKM-i põhimäärusest ja Eesti Vabariigi seadustest ja kehtivatest strateegilistest arengukavadest.

II. MISSIOON

Eesti Kirjandusmuuseum on tänapäevane teadus-, arendus- ja mäluasutus, mis täidab ka arhiivi funktsiooni. EKM tegutseb selle nimel, et arendada humanitaarteadusi, luua uusi teadmisi, koguda ja uurida igakülgset teavet eesti kultuuri ja kirjanduse ning folkloori, keele ja kirjakultuuri kohta minevikus ja tänapäeval, et tagada eesti keele, kultuuri ja eestikeelse humanitaarteaduse järjepidevus. EKM-i missiooniks on Eesti kultuuriruumiga seotud vaimse kultuuripärandi kogumine, pikaajaline säilitamine, uurimine ning selle tegevuse käigus koondatud ja loodud teabe teaduslik mõtestamine

ning võimalikult mitmekülgne vahendamine avalikkusele lokaalses ja globaalses ulatuses.

III. VISIOON

Eesti Kirjandusmuuseumi visioon on olla Euroopa olulisemaid teadusasutusi ja rahvuslikke keskarhiive hoidvaid mäluasutusi, mis loob, kogub, arendab, säilitab ja teeb digitaalselt kättesaadavaks ning mõtestab Eesti ja eestikeelset kultuuri kogu maailma teaduse ja kultuuri hüvanguks, et konkurentsivõimeliselt kaasa rääkida tänapäevases rahvusvahelises avatud teaduses. EKM-i töötajad tagavad oma tegevusega kultuuri ja eesti keele, sealhulgas teaduskeele loova järjepidevuse ning oluliste kultuurinähtuste teadusliku dokumenteerimise, eesti kultuuri kesksete kogude turvalise säilimise ning ajaloolise kultuuripärandi avalikku käibesse toomise. EKM-i töötajad rakendavad innovaatsiliselt infotehnoloogia võimalusi ja digitaalhumanitaaria uuenduslikke meetodeid andmete analüüsimisel ja kättesaadavaks tegemisel.

IV. PÕHIVÄÄRTUSED

Eesti Kirjandusmuuseumi põhiväärtused keskenduvad inimestele, teaduskollektsioonidele ja arhiividele, töökeskkonnale ja teabe usaldusväärsusele.

Inimesed. EKM väärtustab oma töötajaid, loob nende erialaseks arenguks parimad võimalused ning tagab neile akadeemilise vabaduse, toetuse loovusele ja uutele ideedele.

Kogud. EKM-i kultuuriloo, rahvusteaviku, vanaraamatu ja rahvaluule teaduskollektsioone täiendatakse regulaarselt vastavalt EKM-i kogumisstrateegiale ja säilituseksemplari seadusele. Teaduskollektsioone arendatakse lähtuvalt teaduslikest põhimõtetest, teadustöö vajadustest, eesmärgist tagada andmete representatiivsus ja usaldusväärsus; arhiiviallikate kättesaadavaks tegemisel tagatakse kinnipidamine autoriõigustest ja isikuandmete kaitse seadusest. EKM-i kogudesse on koondatud oluline osa eesti kultuuri- ja teaduspärandist ning nende riiklikul tasemel korraldatud haldamine tagab ühiskonnale vajaliku kindlustunde eesti keele, sõnalise ja kirjakuultuuri ning rahvusliku mälu dokumentide säilitamise osas.

Töökeskkond. EKM-i töökeskkond põhineb asutuse väljakujunenud jaotusel osakondadeks. EKM-i töökeskkond on nüüdisaegne, mugav ja koostööd soodustav, töökohad on varustatud tänapäevaste kommunikatsioonivahendite ja tehnoloogiliste võimalustega. Teaduskollektsioonide hoidlad ja säilitustingimused, samuti laborid vastavad rahvusvahelistele nõuetele ja tagavad ligipääsu erisugustele, sh digitaalsetele ressurssidele.

Teabe usaldusväärsus. EKM pakub usaldusväärset teaduspõhist teavet uurimistulemuste, avaliku teenuse, teabepäringutele vastamise ja ning nõustamise ja konsultatsioonide vormis või mistahes muul moel. Teabe usaldusväärsus tugineb EKM-i töötajate professionaalsusel rahvusliku kultuuripärandi tundmisel ja teaduslikul läbitöötamisel.

V. STRATEEGIA ALUSED

Eesti Kirjandusmuuseum lähtub oma arengustrateegias Eesti põhiseaduse väärtustest ja järgmistest dokumentidest:

- Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus;
- Eesti Kirjandusmuuseumi põhimäärus;
- dokument „Eesti Kirjandusmuuseumi kogumispõhimõtted“;
- Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmispõhine Eesti“;
- Kultuuriministeriumi valitsemisala arengukava „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“;
- „Eesti infoühiskonna arengukava 2020“;
- Haridus ja Teadusministeriumi keeletehnoloogia teadus- ja arendustegevuse programm „Eesti keeletehnoloogia 2018–2027“;
- Haridus ja Teadusministeriumi keelevaldkonna teadus- ja arendustegevuse programm „Eesti keel ja kultuur digiajastul“;
- Riiklik programm „Rahvuskaslaste programm 2014–2020“;
- Säilituseksemplari seadus;
- tegevuskava „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“.

VI. STRATEEGILISED EESMÄRGID

Eesti Kirjandusmuuseumi kui nüüdisaegse teadus- ja arendusasutuse põhieesmärgiks on aidata kaasa eesti keele, kultuuri ja teaduse täisväärtuslikule toimimisele Eestis ja rahvusvaheliselt. EKM-i eesmärgiks on tagada rahvuskultuuri uuringute järjepidevus ja kõrge teaduslik kvaliteet, et kindlustada eesti vaimse ja sõnalise kultuuri säilimine, järjepidevus ja areng tänapäevases infoühiskonnas. Selle saavutamiseks EKM:

- tagab eestikeelse rahvusteaduse konkurentsivõimelisuse, oskussõnavara kasutamise ja arendamise folkloristika ja kirjandusteaduse interdistsiplinaarsetes valdkondades;
- tagab tänapäevaste Eesti ja rahvusvahelisel teaduskoostööl põhinevate alus- ja rakendusuuringute järjepidevuse ning kõrge taseme. Töötab välja ja rakendab humanitaarteadustele sobivaid uusi meetodeid, infotehnoloogilisi lahendusi ja rakendab uudseid tehnoloogiaid, võttes kasutusele uusi IT-lahendusi ja digihumanitaaria rahvusvahelisi meetodeid;
- panustab väljakujunenud kõrgetasemeliste uurimisrühmade tegevusse EKM-i prioriteetsetes uurimissundades ning uute perspektiivikate tööühmade loomisesse;
- tagab arhiivide avalike teenuste kvaliteedi Eesti Rahvaluule Arhiivi, Eesti Kultuuriloolise Arhiivi ja Arhiivraamatukogu lugemissaalides. Panustab erialaspetsiifiliste andmebaaside arendamisse;
- tagab infotehnoloogilise arhitektuuri ja taristu töötamise nüüdisaegsel tasemel, vastavasisulisel tegevusel lähtuvad „Eesti Kirjandusmuuseumi IT-arengukavast aastateks 2019–2022” (Lisa 1);
- konsolideerib IT-taristut, arvestades kasutajate ning tööühmade vajadusi;
- räägib arvestatavalt kaasa digihumanitaaria valdkonna arendamisel Eestis ja rahvusvaheliselt.
- algatab ja teostab uusi valdkondlikke kultuuri- ja teaduspärandi digiteerimisprojekte;
- aitab kaasa rahvuslikku kultuuri- ja teaduspärandit sisaldavate teaduskollektsioonide riikliku kogumis- ja säilitusstrateegia väljatöötamisele ning rakendamisele, lähtudes EKM kogumispõhimõtetest;

- integreerub mitmel tasandil Euroopa Liidu teadus- ja kultuuripoliitikasse.

VII. TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUS

Eesti Kirjandusmuuseum on Eesti juhtiv humanitaarteaduste keskus, kus arendatakse rahvusvaheliselt konkurentsivõimelist teadustööd koostöös kõigi huvitatud institutsioonidega Eestis ja rahvusvaheliselt.

Aastail 2015–2023 kujundab kogu Eesti humanitaaruuringute arengusuundi Eesti-uuringute Tippkeskus, mille juhtpartner on EKM.

EKM-i eesmärk on osaleda programmi Horisont 2020 ja muudel rahvusvahelistel projektikonkurssidel. Jätkatakse koostööd rahvusvahelise partneritega (koostöölepped seitsme Põhja-, Ida- ja Kesk-Euroopa uurimiskeskusega jm). EKM panustab ühispublikatsioonidesse, (välis)teadlaste, -doktorantide kaasamise, sh laialdaste piirkondade kõrvutavasse vaatlemisse koostöös rahvusvaheliste uurimisrühmadega.

EKM on rahvusvahelises teadusruumis nähtav. EKM-i töötajad on kaasatud juhtkomiteede kaudu oma valdkonna teadussuundade kujundamise protsessi ülemaailmsetes erialavõrgustikes.

EKM-is teostatakse alusuuringuid uurimistoetuste ning riiklikult toetatud arendus- ja rakendusprojektide kaudu.

Teadustöö tulemused publitseeritakse Eesti ja rahvusvahelistes juhtivates teadusajakirjades, teadusartiklite kogumikes, monograafiates, akadeemilistes ja erialaspetsiifilistes monumentaalväljaannetes. Regulaarselt tutvustatakse uurimistöö tulemusi Eesti ja rahvusvahelisel teaduskonverentsidel. Avaldamisel eelistatakse avatud juurdepääsuga (*Open Access*) väljaandeid.

EKM-i teadusväljund on tihedalt seotud rahvaluule, kultuuriloo ja vanaraamatu teaduskollektsioonidega Eesti Rahvaluule Arhiivis, Eesti Kultuuriloolises Arhiivis, folkloristika osakonnas ja Arhiivraamatukogus. EKM-il on pikaajaline kogemus humanitaarteadusliku arhiivinduse ja rahvustrükise alal, mis võimaldab rakendada ja arendada uusimaid meetodeid unikaalsete teaduskollektsioonide analüüsimiseks ja nende ainekogu kaasamiseks rahvusvahelisse teaduskäibesse. EKM-i teaduskollektsioonid integreeritakse Eesti ja rahvusvaheliste andmekogudega.

EKM-i teaduskollektsioonid on peamine uurimisbaas suurte tekstikorpuste põhisteks uuringuteks, sh piiriüleste protsesside jälgimiseks. Ühtaegu kuuluvad EKM-i

arhiivid ja arhiivraamatukogu suurimate ja vanimate hulka maailmas ning sisaldavad rahvusliku sõnalise ja kirjakultuuri unikaalset varamut.

Väga oluline on arhiivide korrastamine ja restaureerimine, milleks tuleb taotleda lisavahendeid. Esmajärjekorras on vajalik on Matthias Johann Eiseni käsikirjakogu restaureerimine ja seejärel digiteerimine.

EKM-i infosüsteemi arendamine toetab kolme suuremat tegevuste gruppi:

- materjali kogumine ja kirjeldamine, teaduskollektsioonide moodustamine;
- materjali ja kogude kasutamine;
- materjalide digiteerimine ja avaandmete loomine.

Teadustöök luuakse ühtne platvorm, kus teadlane saab luua andmebaase ja sisukeskkondi. Selle platvormi kaudu tehaksegi materjalid huvilistele kättesaadavaks.

Alus- ja rakendusuringute suunad

EKM-is teostatavate alus- ja rakendusuringud hõlmavad kultuuriprotsesside mõtestamist ja analüüsi diakroonilises ja horisontaalses mõõtmes. Koostöös Eesti-uringute Tippkeskuse partneritega arendatakse emblemaatiliste nähtuste (kirjandus, eepika, usund, sakraalsuse vormid, laulukultuur, nõukogude kolonialismi ja postsotsialismi võimumaatriks, rahvusnarratiivid jm) analüüsimist ja interpreteerimist lokaalses ja üleilmses kontekstis. Uuritakse kirjanduse ja elulookirjutuse, sõnalise ja kirjakultuuri performatiivsust, väljundeid ja tavasid, arendatakse liigiomase variatiivsuse, adapteerumise, ajalooliste kultuurivormide ja ideoloogiatega seotud probleemide käsitlusi. Erilist tähelepanu pööratakse diasporaa ja migratsiooni nüüdisaegsele probleematikale ning Nõukogude totalitarismi ja kolonialismi ning sellele osutatud vastupanu ja selle ületamise uurimisele koostöös Põhjamaade, Ida-Euroopa ja Balti riikide teadlastega. Metoodiliselt järjekindlalt toimub 21. sajandi digitaalse meediakultuuri ning elektrooniliste tekstikorpuste uurimine mitmesuguste digitaalhumanitaaria, eriti arvutilingvistiliste meetodite rakendamine kaudu.

EKM tagab arengu järgmistes valdkondades:

- folkloorse ja kirjandusliku kommunikatsiooni uuringud (tekstipraktika, funktsioonid, žanripetsiifika, suhtlusrühmad ja retseptsioon);

- kultuuriprotsesside dünaamika uuringud (folkloori kasutusvaldkondade muutused kogukondades, folkloorikogud ja folkloristika erilaadilistes kultuuriprotsessides, kirjanduse ja ühiskonna kommunikatsiooniprotsessid, ideoloogiad, identiteediloome);
- Eesti regilaul ja muusikakultuur (regilaulu ja seto laulude stilistiline omapära ja sotsiaalne kontekst, laulutraditsiooni roll kollektiivse identiteedi loojana jm);
- soome-ugri ja teiste rahvaste traditsioonide uuringud;
- usundi, religioossuse ja müüdiuuringud (hõlmavad ajaloolisi ja tänapäevaseid nähtusi ning protsesse, moodustavad katuse religiooniarheoloogia ja religioonietnoloogia, mütoloogia, rituaalse aasta, uusvaimsuse ja komplementaarmeditsiini alastele käsitlustele);
- huumoriuuringud (huumor kui postsotsialistliku perioodi kommunikatsioonivorm, huumori uusvormid, loovuse ja traditsiooni avaldumine; huumor visuaalsetes narratiivides, sh karikatuurides);
- folkloori lühivormide uuringud (sh rahvapärane keelekasutus ja rahvapärase kirjalikkuse representatsioonid alates rahvuslikust ärkamisajast);
- (post)sotsialismi ja (sots)kolonialismi uuringud (sh nõukogude kolonialism, nõukogude võimumaatriks, kultuurilised kujutelmad ning nende suhe inimkogemuse materiaalsete ja afektiivsete aspektidega, argielu representatsioonid (kirjandus)kultuuris, folkloorivormides jm);
- biograafika ja elulookirjutuse vormide ja praktika uuringud (elulookirjutuslike tekstide ja mina-dokumentide poeetika, žanridünaamika, sotsiokultuurilised aspektid, trauma ja mälu protsessid);
- narratiiviuuringud (kestvamate folklooriprotsesside väljendusviisid klassikalistes vormingutes, isikujuttude ja kollektiivsete narratiivide liigid, sh muistendid, muinasjutud, kuulujutud, poliitilised narratiivid), kasutades folkloristika, narratiiviuurimise ja sotsiaalteaduse meetodeid;
- historiograafia, teadusloo ja ajalookirjutuse uuringud;
- soouuringud (folklooris, kirjanduses, meediatekstides ja avalikus retoorikas Eestis ja rahvusvahelises võrdluses);
- tänapäevaste kirjanduse ja kultuurinähtuste uuringud (luule ja proosa, rahvaluule lühivormid ja keelekasutus, sh vihakõne; pärandkultuuri ja elustiili muutused ja nende retseptatsioon; varasemate folkloorinähtuste reinventsioon ja

uute inskribeerimine kultuurikonteksti, nende kasutamine kirjanduses, usundilises või meelelahutuslikus kontekstis; internetinähtuste jälgimine ja analüüs);

- võrdlev kirjandusteadus ja poetika (elulookirjutuse ja kirjanduse suhted, kirjandustekstide transmeedialised siirded, eesti pagulaskirjanduse suhted kodu-eesti kirjandusega, eesti kirjandus maailmakirjanduses, sh mälu-uuringute kontekstis);
- kirjanduse, kirjanduskultuuri ja rahvaluule kontekstipõhised allika- ja faktoloogiauuringud, tekstide tüpoloogia ja tekstoloogia ning tekstikriitika kommenteeritud allikapublikatsioonide ettevalmistamine;
- migratsiooni- ja diasporaauuringud (sh Teise maailmasõja ja taasiseseisvumisjärgse väljarändelainega seonduvad migratsiooniprotsessid ja mudelid; eesti diasporaakultuuri üleilmsete protsesside muutumine; eksiilkirjandus ja suhted kirjandusega Eestis, suhestumine repressioonidega);
- uutest suundadest arendatakse välja mitut alasuunda koondava ühisteemana biokultuurilise mitmekesisuse uurimine ning
- digitaalhumanitaaria uute meetodite väljatöötamine kirjanduslike ja kultuuriloo materjalide uurimiseks tekstikorpuste kaudu ja nende loomine.

EKM-i teadus- ja arendustegevus teadusteemade (personaalsete grantide) lõikes toimub koordineeritult, et tagada ressursside mõistlik jaotamine ja iga teadusteema innovaatus ning vältida dubleerimist.

2019. aastal lõpevad EKM-is kõik kolm institutsionaalset uurimisteemat (IUT). EKM taotleb vähemalt kolme suurt uut teemat järgmiste valdkondade käsitlemiseks:

- Eesti kirjanduse ja tekstikultuuri suhestumine ühiskonnaga nõukogude kolonialismi, (post)sotsialismi, migratsiooni- ja diasporaauuringute ning biograafika ja elulookirjutuse raamistikus (sh soolisus, trauma ja mäluprotsessid ning kohanemisstrateegiad); samuti kirjandushistoriograafia, -kriitika ja -filosoofia.
- Jagatud ruum, maailmavaated ja mütoloogiad antropotseenis: folkloori adapteerumine, dünaamika ja visioonid Eesti uuringute näitel. Alusuuringute objektiks on jätkuvalt rahvapärane keel ja kirjakultuur, usund, mütoloogia ja narratiivid, eriti keeles, pärimuses ja usundis väärtustatav ning laiemad

ideoloogilised narratiivid, sh uusmütoloogiad ja ajaloolised rahvusnarratiivi kujundajad.

- Eesti ja soome-ugri folkloori alusuuringud fookusega folkloorse kommunikatsiooni eripärade, funktsioonide ja arengu, rahvaluulekogude loomise, uurimise ja kasutamisega ning rühmaloome, mobiilsuse ja paigaseostega seotud kultuuriprotsesside uurimisel.

Koolitused

EKM panustab Eesti ja rahvusvahelisse kraadiõppesse magistri- ja doktoriõpingute, praktika ja koolituste kaudu; arendab oma uurimissuundadele toetuvaid doktoriõppe ja koolitusmooduleid; kasvatab võimekust järeldoktorantuuri vastuvõtva teadusasutusena.

EKM osaleb kultuuripärandit kaasava haridusressursi loomisel.

ASTRA meetme kaudu osaleb EKM partnerina Tartu Ülikooli juures tegutseva „Keeleteaduse, filosoofia ja semiootika doktorikooli“ tegevuses.

Teavitustegevus ja populariseerimine

EKM populariseerib ja teavitab Eesti ja rahvusvahelist avalikkust oma teadustulemustest ja uurimisvõimalustest Eesti ja rahvusvahelistel konverentsidel, teabepäevadel, veebikeskkondades ja näitustel nii kirjandusmuuseumis kui väljaspool seda. EKM-i teadlased annavad erialaseid eksperthinnanguid meediakanalites. EKM-i tegevuse eesmärk on tõsta humanitaarteadusliku ja kultuuriteabe ning lähedaste erialade tundmist Eestis, rahvaluule ja kultuuriloo arhiiviallikate ja trükipärandi ning teadustulemuste tundmist ja kasutamisoskusi.

VIII. PERSONAL, JUHTIMINE, FINANTSMAJANDUSLIK TEGEVUS JA RUUMIPROGRAMM

Eesti Kirjandusmuuseum panustab oma töötajate heaolusse ning tervislike töötingimuste loomisse ja arendamisse. EKM-i eesmärgiks on läbipaistev

palgapoliitika, sooline võrdõiguslikkus, soodsate töövõimaluste loomine puuetega inimestele ning töötajate rahulolu tõus. Töötajate kvalifikatsiooni tõstmiseks soodustatakse täiend- ja ümberõpet. Regulaarselt viiakse läbi töötajate tervisekontrolli ja jälgitakse tööohutusnõuete täitmist.

Järgnevate aastate jooksul on plaanis suurendada teaduskraadiga töötajate osakaalu ning rakendada karjäärimudel, mille puhul täiskoormusega (1,0) EKM-is töötavatele tippteadlastele (juhtivteadurid ja vanemteaduritest suuremahuliste teadusteemade juhid) tagatakse püsiv kohakindlus (tenuur). Karjäärimudel tervikuna nooremteadurist juhtivteadurini töötatakse välja 2020. aasta jooksul.

Kandvuse ja interdistsiplinaarsuse suurendamiseks kasutatakse koostööprojektide ja tippkeskuse võimalusi.

EKM-i strateegiliseks juhtimiseks tegutseb Teadus- ja haldusnõukogu ning rahvusvaheline nõukogu, kelle tegevuse ulatus on sätestatud EKM-i põhimääruses.

EKM-i juhib direktor, kes kannab vastutust EKM-i tegevuse ja arengu ning rahaliste vahendite õiguspärase ja otstarbeka kasutamise eest. Direktori ülesanded on loetletud EKM-i põhimääruses.

EKM-i kirjastamistegevust ja selle mõistlikku korraldust analüüsitakse koostöös HTM-iga ning 2019. a jooksul leitakse kõikidele osapooltele sobiv lahendus.

Infoturbe poliitika tõhusaks juurutamiseks tegutseb EKM-is IT-turvanõukogu.

EKM-i finantsmajandusliku ja haldustegevuse peamine eesmärk on tagada Eesti Kirjandusmuuseumi kui teadus- ja arendusasutuse ning teaduskollektsioone haldava mäluasutuse korrapärane ja ühiskonna vajadustele vastav toimimine.

Kõikidele tegevustele tagatakse tasakaalustatult nii jätkusuutlik baasfinantseerimine kui ka konkursipõhine (projektipõhine) rahastamine.

EKM-i ruumiprogramm peab tagama asutuse mitmekülgse tegevuse sujuva ja tõrgeteta toimimise, lähtuvalt nüüdisaegsele töökeskkonnale kehtestatud nõuetest. Selle saavutamiseks tuleb:

- tagada fondihoidlate sobivaima säilitusrežiimi püsimine pideva kontrolli ja vajadusel rakendatavate meetmete abil;
- minimeerida töökeskkonna ohutegurid (psühho-sotsiaalne töökeskkond, sundasendite vältimine, sobiv valgustus, temperatuur jne);
- tuleohutuse tõstmiseks paigaldada koridoride tuletõkkeustele magnetsulgurid;
- remontida Pepleri tänava poolne trepikoda;

- otsida võimalusi keldri remondiks. Tulevikus on plaanis keldriruumides kavandada ja seal välja arendada EKM-i püsiekspositsioon;
- otsida võimalusi päikeseplatade soetamiseks hoidlate lamekatusele, et eriti suvekuudel kompenseerida hoidlate jahutusele kuluv elektrienergia rohelise taastuveni energiaga;
- remontida EKM-i suur saal ning paigaldada sinna näitustegevuseks sobiv küttesüsteem ning tagada videoülekanne ja -salvestusteks sobiv valgustus ning varustada see tänapäevase esitlustehnikaga;
- remontida EKM-i fuajee ning leida võimalused raamatumüügi tõhusaks korralduseks;
- tagada tööruumide eesmärgipärane ja heaperemehelik kasutus.

IX. RISKID JA ARENGUKAVA RAKENDAMINE

Kõige suuremaks riskiks EKM-i tegevusele on see, et kõik kolm EKM-i institutsionaalset uurimistoetust (IUT22-2, IUT22-4 ja IUT22-5) lõpevad 2019. aastaga. Samuti lõpeb tuumiktaristu projekt (IUT20-62). Kui uued personaalsete uurimistoetuste rühmagrandide ning tuumiktaristu taotlused ei peaks saama rahastatud, siis mõjutab see oluliselt EKM-i kui terviku ja/või tema osakondade jätkusuutlikku tegutsemist. Sel juhul tuleb leida muud vahendid EKM-i terviklikku toimimist tagava teaduskompetentsi säilitamiseks asutuse juures. Eesti avalikkusele suunatud teadustegevus kesksete kogudega pikemas perspektiivis on üks EKM-i olulisemaid funktsioone Eesti ühiskonnas. Uurimisgruppide võimalik rahastamata jäämine on ohuks uurimisvaldkondade järjepidevuse säilimisele ning võib ohtu seada ka Eesti-uuringute Tippkeskuse (2015–2023) tegevuse.

Teiseks riskiks on riikliku „Rahvuskaaslaste programmi (2014–2020)“ lõppemine 2020. aastal. Kui selle programmi jätkuprogrammi ei tule, on ohustatud EKM-i diasporaa-alane tegevus.

Kolmandaks ohuks on, et pingelised rahastusolud ning humanitaarerialade õppijate ja lõpetajate vähenemine Eesti ülikoolides ei võimalda kaasata piisavalt doktorante ja noori uurijaid teadustöösse, mis on takistuseks uurimisvaldkondade järjepidevuse tagamisel.

Neljandaks, kui me ei leia vahendeid Matthias Johann Eiseni käsikirjakogu restaureerimiseks, on meie kultuuri üks tähtsamaid kolleksioone hävimisohus.

Arengukava on EKM-i strateegiline dokument, mille põhjal planeeritakse igaaastased tegevused ja sellele vastavad eelarved. Arengukava täitmist korraldab ja selle eest vastutab EKM-i direktor. EKM teadus- ja haldusnõukogu hindab arengukava täitmist EKM-i aastaaruande põhjal vähemalt kord aastas oma teises kvartalis toimival istungil ja EKM-i direktori ettepanekul täiendab ja/või uuendab kehtivat arengukava vastavalt vajadusele.

Tartus, 10. aprillil 2019. a

EESTI KIRJANDUSMUUSEUMI IT-ARENGUKAVA AASTATEKS 2019-2022

IT-ORGANISATSIOON

Uusi IT-alaseid tegevuskavasid ja suundumusi uurib, suunab ning nende juurutamist koordineerib Eesti Kirjandusmuuseumis (EKM-is) IT-valdkonna juht. Tema koordineerib ka võrguadministraatori, kasutajatoe spetsialisti, andme-administraatori, noorema tarkvaraarendaja ja andmebaaside spetsialisti (arengukava koostamise ajal vastav ametikoht puudub) tööd.

EKM-is on kokku kutsutud IT-turvanõukogu, mille ülesannete hulka kuulub infoturbe reeglite täitmise, protsesside, insidentide analüüs ning hindamine ja infoturbe-alase teadlikkuse tõstmine EKM-is.

IT-TARISTU

Taristu ülesanne on luua alus vajalike elektrooniliste teenuste osutamiseks ja nende kasutamiseks. Selleks on vajalik piisav serveri-, arvutivõrgu- ja telefonivõrguressurs.

Teenuseid osutav taristu on üles ehitatud, pidades silmas nüüdisaegseid standardeid.

IT-taristu muudatuste haldus järgib EKM-i põhitegevuse vajadusi ja tehnoloogilise arengu nõudeid.

Serverite paindlikuks haldamiseks ja ressursside kokkuhoiuks on kasutusel virtuaalserverid.

Kasutusel on turvaline kaugtöölaua ühendus.

Asutuses on tööl kvalifitseeritud andmebaaside spetsialist.

Kesksed taristu seadmed on varustatud tagavaravoolu seadmetega, et vältida juhuslikest elektrisüsteemi häiretest tekkida võivaid katkestusi.

Elektrooniliste andmete säilimise tagamiseks on rakendatud andmemahutudele piisav varukoopiasüsteem. Rakendatud on regulaarne varundamine vähemalt kahes eri tehnoloogias ning vähemalt üks koopia asub füüsiliselt teises asukohas.

On loodud andmete pikaajalise säilitamise süsteem (andmed on kopeeritud salvestusmeediumidelt LTO lintidele).

Kasutusel on dokumendihaldussüsteem (nt Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) haldusala ühtne dokumendihalduse keskkond PINAL).

Digitseerimine on jätkuvalt prioriteetne valdkond, mille puhul tehakse koostööd teiste asutustega. Digitaalse ainese arhiveerimiseks taotletakse lisaressurse.

ARVUTIABI

Arvutiabi ülesanne on aidata igati kaasa EKM-i eesmärkide täitmisele arvutitöökoha funktsionaalsuse tagamisega ja sellega seotud kvaliteetsete teenuste pakkumisega.

Arvutiabile on oluline teenuste kasutajate rahulolu ja soovide võimalikult kiire täitmine.

Kasutusel on lahendus, kus on registreeritud kõik IT-ga seotud tööd ja nende lahendamine. Regulaarselt toimub probleemide ja nende lahendamise käigu analüüs.

Juurutatud on töökohaarvutite kaughaldamise süsteem.

Suur osa tööfailidest luuakse, muudetakse ja hoitakse töötajatele ettenähtud võrguressursil, mitte personaalarvutites, et tagada andmete turvaline säilimine ja kättesaamine.

INFOSÜSTEEMIDE ARENDUSE JA HALDAMINE

Infosüsteem KIVIKE võimaldab hallata, pikaajaliselt säilitada ja huvilistele kättesaadavaks teha EKM-i kogude digitaalseid materjale (nii digiteeritud kui ka digitaalselt sündinud trükiseid, fotosid, käsikirju, audio- ja videosalvestusi, kunstiteoseid jm) ning arhiivimaterjalide kohta käivat andmestikku. Kasutusel on optimaalne hulk standardiseeritud lahendusi.

EKM-il on sõlmitud hooldus- ja arendusleping infosüsteemi KIVIKE-se regulaarse hoolduse ja arendamise jaoks.

Kasutatakse autentimis- ja autoriseerimistaristut, mis võimaldab kasutada erisuguseid autentimislahendusi (nt ID-kaart, Mobiil-ID, Smart ID).

KIVIKE-se kasutajaliidese arendamine ja ümbertegemine, et see oleks vastavuses eIDAS-ega (ingl electronic IDentification, Authentication and trust Services)

KIVIKE-se süsteemile ja asutuse teistele elektroonilistele andmekogudele on tehtud ühtne analüüs ja vajadusel koodi ülevaatamine/ümberkirjutamine/silumine, et tegemist oleks koodiga, mis vastab tänapäeva nõuetele nii koodi tehnilise poole pealt kui ka kasutajaliidese poolelt.

EKM-i KIVIKE-se tellimusmoodul ja EKM-i e-pood on kasutajatele mugavad ja turvalised ostukeskkonnad.

Uute infosüsteemide loomisel järgivad arendajad EKM-i ühtsele standardile vastavat IT-dokumentatsiooni.

Kasutajaväärtust luuakse sellega, et võetakse kasutusele ühekordne autentimine SSO (ingl Single sign-on) ja EKM-ist on saanud TAAT-i teenuse juures identiteedipakkuja.

Võimalusel IT-lahendused konsolideeritakse. Aegunud andmebaaside veebiväljundid suletakse ja arhiveeritakse, kusjuures asutuse siseselt väärtuslikuks peetav materjal talletatakse ja/või esitatakse nüüdisajastatud viisil.

EKM on Eesti Keeleressursside Keskuse (EKRK) konsortsiumliige, osaledes projektis „Eesti Keeleressursside Keskuse (EKRK) ühendatud sisuotsing“. Koostöös EKRK-ga püütakse leida uusi võimalusi, et EKM-i kogud jõuaksid kasutajateni.

ANDME-, INFOSÜSTEEMIDE JA IT-TURVE

EKM rakendab infoturbe (ISKE) meetmeid, mille eesmärgiks on tagada isikuandmete ja EKM-i kogude materjalide kaitse. EKM vastab ISKE keskmisele turbeastmele (M). Tehtud on ISKE audit.

EKM varundab oma digiandmeid dubleerivalt ka väljaspool maja ja regulaarselt kontrollitakse tagavarakoopiatest taaste võimalikkust.

EKM-i andmebaasid on üle viidud ja uued andmebaasid on loodud ainult PostgreSQL või MySQL tarkvara platvormile.

Infovarade turvalisus tagatakse ja säilitakse sellises ulatuses, et EKM saaks kõige tõenäolisemate ohtude tingimustes normaalselt ja katkestusteta tegutseda oma põhitegevuste täitmiseks.

Turvameetmed on majanduslikult õigustatud ja proportsioonis võimaliku kahjuga, mis võib tekkida meetmete puudulikkuse tõttu, ning nende häiriv toime EKM-i tegevusele ja töötajate tööle hoitakse võimalikult väiksena.

Toimub perioodiline töötajate (vajadusel ka tarnijate ja partnerite) teavitamine EKM-i turvaeasmärkidest ja strateegiatest ning inimesed on teadlikud nende sellekohastest rollidest ja kohustustest.

Töötajad on teadlikud arvutikasutajad (koolitused, teavitav materjal).

Andmeturbe seisukohast oluliste töökohtade töötajaid koolitatakse spetsiifilistel turvateemadel.

EKM-i IT-lahenduste prioriteediks on tagada efektiivne andmete kogumine, säilitamine ja avalikuks tegemine ning efektiivne teadustöö.

Andmete töötlemisel (sh hoidmisel ja kustutamisel) lähtutakse isikuandmete kaitses vastavalt seadusele.

IT-arendustegevus taotleb valdkondade ja rakenduste ülest vaadet, et ei kogutaks dubleerivaid andmeid ega jäetaks uute arenduste korral tähelepanuta kaasnevat funktsionaalsust.

MUU

2020. aastaks vastab EKM-i info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vähemalt HTM-i konsolideerimise kõigile miinimumnõuetele.

IT-tegevustele ja -ressurssidele tagatakse jätkusuutlik rahastamine.

Asutusel on olemas tänapäevane veebileht, mille sisu uuendatakse regulaarselt. Suuremad muutused veebilehe kasutajaliideses toimuvad iga kolme aasta järel.

Aastaks 2022 jõutakse niikaugemale, et infosüsteemide arendamisel kasutatakse eesti keele ja kõnetehnoloogia rakendusi ning nende abil loodud lahendusi.

EKM peab robotika rakendamist – sh automatiseerimise testimist ja juurutamist – oluliseks asutuse sisemistes tööprotsessides ja avalike teenuste pakkumisel.

Olemas on virtuaalsete näituste platvorm.

EKM-is on rõhku pandud tehisintellekti, masinõppe (nt näite-andmestiku abil tuvastamise) ja tehishärvivõrkude-alaste teadmiste kasutamisele.

Tehakse koostööd, et EKM-i teadlastele oleksid kättesaadavad andmekaevest tulenevad võimalused.